

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Institutionen för svenska språket

Är våra deras?

En studie av svenskinlärares förståelse, bruk av och
attityd till några svenska ordspråk

Leif Landquist

Specialarbete, 15 poäng
Svenska som andraspråk,
Fördjupningskurs SSA133 nät (61-90 poäng)
VT 2008
Handledare: Emma Sköldberg

Innehållsförteckning

1. Inledning-----	4
1.1 Syfte och frågeställningar -----	4
1.2 Disposition -----	5
2. Forskningsöversikt-----	6
2.1 Definition av ordspråk och några andra fasta uttryck -----	6
2.2 Ordspråkens ursprung och spridning -----	7
2.3 Tidigare forskning om ordspråk-----	8
2.4 Metafor och kultur -----	9
2.5 Ordspråk i svenskan och de undersökta språken -----	10
2.6 Ordspråk i andraspråksundervisning-----	12
3. Material och metod -----	12
3.1 Ordspråk som ingår i undersökningen-----	12
3.2 Informanternas bakgrund-----	14
3.3 Intervjun -----	15
4. Undersökningen-----	16
4.1 Informanternas kännedom om de svenska ordspråken -----	16
4.1.1 De minst/mest kända ordspråken -----	17
4.1.2 Varför är ordspråk svåra att förstå för andraspråksinlärare-----	18
4.2 Finns ordspråken på modersmålen?-----	19
4.2.1 De arabisktalande informanternas svar-----	21
4.2.2 De amariska/tigrinja-talande informanternas svar -----	21
4.2.3 De swahilitalande informanternas svar-----	22
4.2.4 De japansktalande informanternas svar -----	23
4.3 Informanternas attityd till ordspråket -----	24
4.4 Samband mellan kännedom om ordspråken på modersmålet och kännedom om ordspråken på svenska ----	25
4.5 Samband mellan kännedom om ordspråken på modersmålet och attityden till ordspråken -----	27
4.5.1 Samband mellan den allmänna inställningen till ordspråket och förekomsten på första språket -----	27
4.5.2 Samband mellan informantens vilja att använda ordspråket på svenska och förekomsten på förstaspråket-	28
5. Sammanfattning-----	28
5.1 En jämförelse med andra undersökningar-----	28
5.2 Slutdiskussion-----	30
Litteraturförteckning	34
Bilaga 1	
Bilaga2	

Sammandrag

I denna uppsats redogörs för en undersökning av åtta informanter, som inte har svenska som modersmål och deras syn på 20 svenska ordspråk. Huvudsyftet med uppsatsen är att undersöka om innehållet i några svenska ordspråk finns i ett antal utomeuropeiska språk. Ett delsyfte är att undersöka om användare av dessa språk känner till ordspråkens svenska form. Ett annat delsyfte är att undersöka attityden till ordspråken. Själva undersökningen har genomförts med intervjumetoden utifrån fasta frågor i ett frågeformulär. Svaren på dessa frågor presenteras i fyra tabeller. Först redovisas informanternas kännedom om ordspråket på svenska. I detta avsnitt behandlas ordinläring och ordförståelse. Därefter undersöks förekomsten av de svenska ordspråken på arabiska, amariska/tigrinja, swahili och japanska. Utgångspunkten är om det svenska ordspråkets huvudinnehåll också finns på de undersökta språken. I de fall huvudinnehållet finns på förstaspråket har de oftast en annan form. Denna form har sedan analyserats med avseende på metaforer och deras kulturella bundenhet. Även rim och upprepning har tagits med i denna analys.

Till sist efterfrågas om attityden till ordspråkets huvudinnehåll, där både den allmänna inställningen till ordspråket och viljan att använda det på svenska undersöks.

Undersökningen har alltså ett andraspråksperspektiv. Ordförståelse och ordinläring och förstaspråkets betydelse för målspråk och attityd är viktiga delar i studien. Det ges också tips på hur ordspråk kan användas i andraspråksundervisningen.

Studien visar att cirka 75 procent av de undersökta ordspråkens huvudinnehåll finns på informanternas modersmål. Undersökningen visar också på ett troligt samband mellan förekomsten på första språket och kännedomen om ordspråkets svenska form och även med attityden till ordspråken.

Nyckelord: ordspråk – andraspråksundervisning - ordförståelse

1. Inledning

Araben säger:

Tal utan ordspråk,

är som mat utan salt (fritt översatt från Mieder 1985:130)

Vi har ordspråken runt omkring oss. I filmer, tidningsartiklar, reklam, i skönlitteraturen och vi hör kommentarer till vårt handlande i den kärnfulla ordspråksformen. Dessa ordspråk är en del av vår kulturskatt och många ordspråk uppvisar särdrag, som vi skulle säga är typiskt svenska. Varför skulle det då inte kunna förhålla sig på liknande sätt i andra länder, i andra språk och/eller språkgrupper? Kan dessa språk också betrakta många ordspråk som typiska för just det språket och den kulturen, fast vi egentligen har samma ordspråk, formade av det samhälle de ska spegla och anpassade till det språk som talas. Det som intresserar mig mest är om det går att finna kulturspecifika drag hos språkgrupper, som ligger utanför det europeiska kulturarvet och om de svenska ordspråken kan vara ett sätt för invandrare och utbytesstudenter att få upp ögonen för den svenska kulturen och en källa till nya ord och lexikal förståelse.

1.1 Syfte och frågeställningar

Det övergripande syftet med uppsatsen är att undersöka om huvudinnehållet i ett antal svenska ordspråk finns i några utomeuropeiska språk, fast med en annan form än den svenska och om denna form uppvisar några kulturspecifika drag. Jag vill också undersöka om talarna av dessa utomeuropeiska språk känner till ordspråkens svenska form och vilken attityd de har till ordspråken. Frågeställningarna är:

- Kännedom om ordspråkens svenska form?
- Finns huvudinnehållet på förstaspråken?
- Vilken är attityden till ordspråken?

Jag avser också göra en koppling till andraspråksundervisning, vad gäller ordförståelse och ordinläring och praktisk användning av undersökningsresultaten. Undersökningen är att betrakta som kontrastiv,

då svenska ordspråks form och innehåll jämförs med fyra andra språk och då dessa språk även jämförs inbördes.

1.2 Disposition

I nästa kapitel görs först ett försök till definition av flerordsuttryck. Därefter ges en översikt över ordspråkens ursprung och tidigare forskning om ordspråk i Sverige och utomlands. Metaforen är central i en undersökning, där kultur och språk kopplas samman och den har därför fått en eget avsnitt, liksom hur ordspråken i de undersökta språken inklusive svenskan används och om det finns några signifikanta karakteristika för just dessa ordspråk.

I kapitel 3 presenteras de 20 ordspråk, som ingår i undersökningen och en motivering till varför just dessa valts ut. Därefter följer information om hur själva intervjun har gått till och om de åtta informanternas bakgrund. Själva undersökningen presenteras i kapitel 4 och är indelad i tre huvudavdelningar. Först undersöks informanternas kännedom om de utvalda ordspråken i den svenska formen och där behandlas också ordspråkens form utifrån ett andraspråksperspektiv, där ordförståelse och bakgrundsfaktorer tas upp. Sedan undersöks om ordspråkets huvudinnehåll finns på informanternas förstaspråk. I analysen undersöks likheter och skillnader mellan svenskan och de undersökta språken, men också mellan de undersökta språken med avseende på form, eventuella avvikelser i huvudinnehållet, användning och metaforer. Några exempel på rim och upprepningar redovisas också separat för varje språk. Andraspråksperspektivet handlar om kulturella skillnader, samt några tips på tematisk användning av ordspråken. Attityden till ordspråken är den tredje delen av undersökningen och den är uppdelad i två delar, dels den allmänna inställningen till ordspråket –a och dels informanternas vilja att använda ordspråket på svenska – b. Här görs ett försök till en koppling mellan attityd och inläring. Uppsatsen avslutas med en jämförelse av resultaten i två andra liknande undersökningar och en sammanfattande diskussion om resultaten i denna uppsats.

2. Forskningsöversikt

2.1 Definition av ordspråk och några andra fasta uttryck

Vad är ett *ordspråk*? D'Angelo ger förklaringen till termen *proverb*, som är det engelska ordet för ordspråk. *Proverb* kommer från det latinska ordet *proverbium*, som består av prefixet *pro*, som betyder 'fram' och *verbum* som betyder 'ord'. Då blir den direktöversatta betydelsen av *proverb* 'en framställning av en uppsättning av ord' (D'Angelo 1977: 365). Nu är ordspråken mera komplicerade än så. Jag har valt att arbeta utifrån en egen definition med utgångspunkt från Mieder (1985), Röhrich (1995) och Lauhakangas (2007). Ordspråk är generaliseringar av mänsklig erfarenhet beskrivna i en kort mening med fast form. De är ofta universella, men innehåll och form kan variera i olika kulturer och i olika språk och får sin mening i den specifika situationen. De fungerar som indirekt tal och avslutar ofta en konversation som en komprimerad och vedertagen sanning som sammanfattar situationen. Några typiska ordspråk är *Bättre en fågel i handen än tio i skogen*, *Arga hundar får rivet skinn*, *Kärlek är som dag, den faller både på lort och lilja* och *Ingen rök utan eld*. Alla är hämtade ur Holms *Ordspråk och talesätt* (1986).

I det här avsnittet görs ett försök att avgränsa några fasta flerordsuttryck från ordspråken. Avgränsningarna är inte klara och ett ordspråk kan övergå från en form till en annan över tiden (Sköldberg 1999:16). Det går att dela in fasta fraser i två huvudavdelningar, dels fraser, vars betydelse går att härleda och dels de vars betydelse inte är härledbar. Ordspråk och *idiom* hör till de icke härledbara fasta fraserna (Sköldberg 2004:33). Idiom kan vara förvillande lika ett ordspråk. De liknar ordspråken, men är kortare och inte lika självständiga. De har en relativt fixerad form, men anpassar sig till språkets böjningsformer och blir då som en del av meningen eller satsen. Det går inte sluta sig till den bildliga betydelsen endast av orden som ingår i idiommet (Sköldberg 1999:17-18; 2004:29), som t.ex. i *se på andra bullar*. En annan typ av flerordsuttryck är *ordstäv*, som ofta blandas ihop med ordspråk. Dessa liknar ordspråken, men består av en fast form med i huvudsak tre delar, dels ett citat, en uppgift om vem som uttalat det citerade yttrandet och vad detta yttrande gäller (Sköldberg 1999:16). Ett karakteristiskt exempel är: *Det är bråte som brinner, sa kärringen, tände eld i håret*. Jag uppfattar ordstäven som generellt mer humoristiska än ordspråken. *Liknelser* tillhör också de fasta fraserna (Sköldberg 2004:33) och ligger nära ordspråken, både vad gäller formulering och innehåll. De består av

tre delar: liknelsessubjekt, liknelseobjekt och en kopula (Vide, 1954:20). De är ofta kvicka och slående t.ex. *vara hal som en ål*. De kan också vara ironiska, som i det dialektala exemplet *Jag är så glad vid dig, som Pella ko, var vid vargen*. *Bevingade* ord är uttalanden av en person, där den som yttrade uttalandet är känd t.ex. *Det är grekiska för mig* ur Shakespeares *Julius Ceasar* (Holm 1989:95).

2.2 Ordspråkens ursprung och spridning

Ordspråken tros vara 4 – 5000 år gamla. De återfinns i tidiga religiösa skrifter, som *Bibeln* (Ström 1963:6), men även i verk av Platon, Homeros och Sofokles. De grekiska ordspråken spreds vidare i det vidsträckta romarriket genom latinska skrifter och latinska ordspråk lades till. Latinet översattes sedan till holländska och tyska. Engelskan har på senare tid varit en betydelsefull spridare av ordspråk. Eftersom de europeiska språken lånade från samma källor, främst *Bibeln* och latinnet, blev ordspråken så lika (Mieder 2004:11). Svenska soldater som återvände från kriget i Europa feltolkade ibland ordspråken de förde med sig hem (Ström 1963:21) Risken för feltolkning blev mindre skriftligt än muntligt, som t.ex. i Luthers översättning till tyska (Mieder 2004:11) och i äldre skrifter dyker samma ordspråk upp i olika varianter, där den som har varit lättast att komma ihåg, har blivit standard (Mieder 2004:9). I en del ordspråk har äldre traditionella företeelser rationaliserats bort, inte minst i tyska och engelska, medan andra språk har bibehållit dessa i oförändrat skick. Ett exempel är ordspråket *Först till kvarn får först mala*, som ligger nära originalet och *First come, first served*, där både mala och kvarnen är bortrationaliserade (Mieder 2004:43-45). Även judarnas religiösa skrifter, såsom *Talmud* och arabernas *Koran* har varit betydelsefulla. Arabernas ordspråk nådde Västeuropa via Spanien (Ström 1963:14). Araberna anses också ha spridit ordspråksgenren till Afrika, söder om Sahara bl.a. genom slavhandeln. I skönlitteraturen träffar vi på ordspråk hos Cervantes, Shakespeare, Schiller och de slaviska författarna Tolstoj och Dostojevski (Ström 1963:9). Idag kan vi träffa på de gamla ordspråken i andra former än de ursprungliga. Ordspråk parafraseras, travesteras, huggs av på mitten, används i reklam, serier och karikatyrer (Mieder 2004:236).

2.3 Tidigare forskning om ordspråk

Forskningen om svenska ordspråk är begränsad. Enligt Sköldberg (1999) har det forskats mycket lite om olika former av fasta fraser i svenskan. Däremot finns det många ordspråkssamlingar, alltsedan Grubb på 1600-talet till Ström på 1900-talet. I Holms bok *Ordspråk och talesätt* (1986) finns ett längre avsnitt om kännetecknande drag hos ordspråk, samt förklaringar av ordspråkens huvudinnehåll. Sköldberg har skrivit om ordspråk i *Ordspråk – mossbelupna moralkakor eller energibesparande visdomsord* (1999). Dessutom finns det en del om ordspråk i inledningar till ordspråkssamlingar av Ström (1981) och Wahlund (1990). Hanzén har skrivit en D-uppsats, om folkliga uttryck i Astrid Lindgrens böcker (2007).

Paremiologin, dvs. ordspråksforskningen är större internationellt än i Sverige. Inte minst i USA och i Finland, där Kuusi har gjort ett försök till systematisering av ordspråk i verket *Towards an International Type System of Proverbs* (1972). Tillsammans med Lauhakangas konstruerades en databas med möjlighet till sökning enligt kriterier som kulturell distribution, varianter i europeiska huvudspråk och litteraturreferenser. Kuusi har också skrivit flera verk om gåtor i afrikanska ordspråk <<http://lauhakan.home.cer.ch>>. Av de tyska forskarna kan Strauss nämnas och främst då hans omfattande jämförelser mellan olika europeiska ordspråk i *Dictionary of European Proverbs* (1994). Idag forskas det dock mest om ordspråk i USA. Taylor gav ut *The Proverb*, redan på 1930-talet. Denna bibel i ordspråksforskning har ett internationellt perspektiv och behandlar bl.a. ursprung, variationer och metaforer (Mieder, 2004:126). En annan forskare, som bör nämnas är Norrick, som introducerade termen SPI, *Standard Proverb Interpretation* (1994), vilket innebär den vanligaste tolkningen av ett ordspråk. Gibbs (1997) har behandlat metaforer från ett kulturellt perspektiv. Till sist bör även den produktive Mieder nämnas, som också är redaktör för paremiologins språkrör *Proverbium*, där ordspråksforskare presenterar sina resultat. Idag har Mieder övertagit den roll Taylor hade på 1930-talet i USA och Mieders stora verk heter *Proverbs, A Handbook* (2004).

När det gäller ordspråk och andraspråksundervisning i svenska finns knappast något skrivet. Två uppsatser behandlar delvis ordförståelse och förstaspråkets betydelse kopplat till ordspråk. Karlsson & Lundviks mindre undersökning är en jämförelse mellan målspråkstalare och de som kommit så långt i behärsningen av målspråket att de kallas NNS, Near-Native Speakers. Karlsson & Lundvik testar inte bara ordspråk och

idiom, utan även prepositioner, partikelverb, sammansatta ord och ordföljd, för att kunna precisera hur nära målspråket dessa talare ligger. De hävdar att en av svårigheterna som andraspråksinlärare har med ordspråk är att de inte kan översättas ord för ord och att de lär sig lättast och snabbast de ordspråken, som finns på modersmålet (Karlsson & Lundvik 1995:8). Lindfors Viklunds mindre undersökning tar upp, vilka svenska idiom invandrare anser lätta eller svåra och hur problemet löses om informanten inte förstår idiomets metaforiska innebörd. Förutom förståelse och strategi undersöks även om idiomets finns på förstaspråket och också det aktiva bruket av idiomets.

Ordinlärning och ordförståelse är betydelsefulla komponenter, när det gäller andraspråksinlärares avkodning och tolkning av ordspråk. Enström har skrivit om ordinlärning, lexikal kompetens och betydelsefält i *Klara verba. Andraspråksinlärares verbanvändning i svenskan* (1996). Hon har även behandlat ordförråd och ordinlärning i ett kapitel i *Svenska som andraspråk – i forskning, undervisning och samhälle* (2004). Viberg har beskrivit ordinlärning mera allmänt i kapitlet Lexikal utveckling i andraspråk i samma bok. Viberg skriver också om tolkning av ord och transfer från modersmålet i *Vägen till ett nytt språk* (1987). Hyltenstam tar upp en del om ordinlärning i *Språkmöte* (1981). I kapitlet Kontrastiv lexikologi i *Svenska i invandrarperspektiv* (1979) har Stroud beskrivit bl.a. ordens betydelsekomponenter och vad språkbrukaren vet om orden i sitt modersmål. Kotsinas diskuterar ordförråd och ordinlärning i *Invandrare talar svenska* (1985). Varför vissa ord är svåra beskrivs av Josephsson, i *Svåra ord* (1982). I boken tar han bl.a. upp hur ordförståelse går till och kontextens betydelse för förståelsen. Cassirer har i *Studier över ordförståelse* (1977) behandlat vilka ord som kan betraktas som allmänt svåra att förstå.

2.4 Metafor och kultur

Metaforer är vanliga i ordspråk och berättigar därför till en presentation. I en undersökning som denna, är det intressant att diskutera sambandet mellan kultur och metafor. Basso (1976) hävdar (enligt Gibbs 1997) att en metafor är ett symboliskt uttryck, där språk och kultur möts. Metaforer måste användas i rätt kulturell kontext och av människor som delar samma kulturella betydelse av metaforen, för att de snabbt ska kunna förstås (Gibbs 1997:155). Vid användning av metaforer är det av stor vikt att användaren följer de abstrakta scheman, som finns i olika kulturella modeller, för att uttalandet ska kunna förstås på rätt sätt av

mottagaren (Balaban 1997:128). Metaforiska representationer avkodas och lagras i minnet (Gibbs 1997:152). Förutom vår egen tankekarta anser Gibbs (1997), att kulturella modeller används för att tolka erfarenheter och till att handla på ett visst sätt på många områden. Metaforen skapar en gemensam kulturell kunskap, som delas av medlemmarna i samma kulturregion. Quinn (1991) anser att metaforen speglar den kulturella modellen, medan Lakoff och Kövecses (1987) ser den kulturella modellen som skapad av metaforen. Förhållandet mellan metafor och kultur kräver ytterligare forskning, men redan nu finner vi dock ett klart samband, vilket studeras av både antropologer och lingvister (Gibbs 1997:155).

Enligt Balaban (1997) vilar metaforens grund på en källdomän och en måldomän, där en överföring sker från en konkret domän till en abstrakt. Senare forskning har visat att metaforen påverkar vår föreställningsvärld och hur människor resonerar och tänker. Metaforen skapar en specifik mental karta hos alla individer (Gibbs 1997:145). För att kunna förstå metaforerna måste det till en egen erfarenhet, tillägnad antingen genom språket eller genom en rent kroppslig erfarenhet. Genom metaforen kan talaren minska sin egen roll i sammanhanget (Balaban 1997:125). Det är en vanlig strategi vid användning av ordspråk, som i princip innebär en överföring av erfarenhet och symboler från den privata domänen till den allmänna. Ordspråk, som är metaforiska, kan användas indirekt och den specifika situationen kan generaliseras till en allmän situation och på så sätt kan en konflikt undvikas (Mieder 2004:8). Mieder (2004) framhåller också kontextens betydelse och att det är den sociala situationen, som ger ordspråket dess mening.

2.5 Ordspråk i svenskan och i de undersökta språken

Svenskan har en ovanligt rik skatt av ordspråk, även om vi inte kan tävla med Österlandet, som kan räknas som ordspråkens vagga (Ström 1963:19). Många av de svenska ordspråken speglar inte dagens samhälle, utan går tillbaka på det gamla bondesamhället (Sköldberg 1999:19) och många av våra medeltida ordspråk härstammar från just bondesamhället, från munkarnas kloster och från handelsmän från när och fjärran (Ström 1963:20). De allra äldsta ordspråken är korta, kärva och kärnfulla (Ström 1963:20). De gamla ordspråken har dock slipats av efter hand t.ex. *Alla är barn i början* hette på 1600-talet *Alla är barn i börjande*. Metaforer är vanliga och därför ska inte för stor vikt läggas vid den konkreta betydelsen, som t.ex. i *Äpplet faller inte långt från trädet*. Upprepning och rim är vanligt, för att underlätta memorerandet

av ordspråket (Holm 1986:8-10), t.ex. *Morgonglans och käringadans vara ej till kvällen* (Ström 1963:25). De svenska ordspråken har en tyngd som mildras av humor och det är speciellt denna humoristiska ton som skiljer de svenska och nordiska ordspråken från de romanska och slaviska (Ström 1963:23). Ett exempel på detta är *Fram och tillbaka är lika långt* (Holm 1986:92).

Arabiska ordspråk har sitt ursprung i folklig tradition t.ex. den satiriska figuren Bahlool och i religionen, dvs. ordspråk från *Koranen* eller *hadif*, det som Muhammed säger. Många mycket gamla ordspråk lever kvar och används som utsmyckning i daglig konversation (Muhammed Al-Amily 2005:ix-xii). Ordspråk används också mycket vid uppfostran i arabisktalande länder. I amariska/tigrinja finns ordspråksskatten hos de äldre, men också yngre använder ordspråk. De används fortfarande vid lagtvister, ledda av de äldste och ett ordspråk läggs in för att bekräfta domen. Också problem inom byn eller familjen löses med ordspråk. I Afrika, söder om Sahara, används mycket gåtor, fabler och myter. Ordspråken vägleder personer i det sociala och religiösa livet, men även till byns historia. De förs vidare av muntlig tradition och ordspråk, som är komplicerade kan bara användas och tolkas av de äldre (Pachocinski 1996:4-5).

Östafrika har påverkats avsevärt, av främst den engelska kolonisationsmakten, men ordspråken fanns på swahili innan engelsmännen kom. Idag håller engelskan på att ta över som lingua franca och många ordspråk i Kenya används både på engelska och swahili. Undervisning om ordspråk sker idag på gymnasienivå i Kenya, men bara på engelska. Det finns ett alldeles speciellt sätt att kommunicera med ordspråk i Östafrika, nämligen med en kanga. Det är en klädedräkt med ordspråk på swahili, tryckta direkt på tyget. Dessa ordspråk är ofta både mångtydiga och provokativa. I Tanzania, där också swahili talas, är de en viktig kommunikationsform och en del av identiteten (Grady 2006:174-175). Förekomsten av djur som metaforer är vanligt och de kan också förknippas med någon speciell egenskap. Exempel på djur som betraktas som listiga är schakalen, sköldpaddan, haren och klippgrävlingen (Knappert 1998:143).

Japanska ordspråk är korta och kan kräva långa förklaringar. Barnen lär sig främst ordspråken i skolan och genom föräldrarna förs den muntliga traditionen vidare. Majoriteten av det japanska folket använder inte ordspråk i det dagliga livet, utan de som mest använder ordspråk är högutbildade och äldre. Svårigheten med att göra de japanska ordspråken tillgängliga för personer med andra språk, har varit både tolkningen och översättningen av dem. Delar av den japanska

ordspråksskatten har samlats in av Rokuo Okeda i boken *Japanese proverbs and proverbial phrases* (Stolpe 1980:11-13).

2.6 Ordspråk i andraspråksundervisning

Ordspråk i undervisning i svenska som andraspråk, innefattar både ordförståelse och kulturell förståelse. Attityden till kulturen i målspråket är viktig, för att invandrare skall lyckas i sina språkstudier (Hyltenstam 1981:23). Skulle det gå att använda ordspråken i illitterata grupper som t.ex. alfabetiseringsgrupperna på sfi? Det borde vara möjligt, då ordspråken är en viktig del av talspråkliga samhällen. Det kan då vara ett sätt, att väcka studerandes intresse för de svenska ordspråken och bygga upp en positiv och förstående attityd till målspråkets kultur (Enström & Holmegaard 2004:147). Ordspråkens betydelse och användning i undervisning i andraspråk bör innefatta illustrationer, anser Litovkina i sin bok *A Proverb a Day Keeps Boredom Away* (2000). I engelsk andraspråksundervisning finns ordspråk med, som en del av kursinnehållet och dessutom, anser Abadi, att skolan skall trycka mer på att det ska vara nu levande ordspråk (Mieder 2004:147). Det finns många möjligheter att göra både språkligt och kulturellt informativa lektioner med ordspråk som utgångspunkt, som genom anpassning till nivån på målspråket kan göras tillgängliga för alla andraspråksinlärare.

3. Material och metod

3.1. Ordspråk som ingår i undersökningen

Vilka ordspråk ska väljas ut för en sådan här undersökning? En av svårigheterna med undersökningen har varit att avgränsa antalet ordspråk och då samtidigt ha ett varierat och representativt urval. Utgångspunkten för undersökningen är en jämförelse mellan ett antal utvalda ordspråk i svenskan och deras ställning, enligt vissa kriterier, i andra språk, främst invandrarspråk (se kapitel 4). De utvalda ordspråken är följande:

1. Den som gräver en grop åt andra faller ofta själv däri.
2. Man ska inte gå över ån efter vatten
3. Man ska inte gråta över spilld mjölk.
4. Bättre fly än illa fäkta.
5. Skrattar bäst som skrattar sist.

6. Ju fler kockar ju sämre soppa.
7. Gräset är alltid grönare på andra sidan.
8. Som man sår får man skörda.
9. Den som gapar över mycket mister ofta hela stycket.
10. Små grytor har också öron.
11. Alla vägar bär till Rom.
12. Tiden läker alla sår.
13. Äpplet faller inte långt från trädet.
14. Alla är barn i början.
15. Gammal kärlek rostar aldrig.
16. Morgonstund har guld i mund.
17. Sila mygg och svälja kameler.
18. Man ska inte köpa grisen i säcken.
19. En svala gör ingen sommar.
20. Först till kvarn får först mala.

Ordspråken har hämtats ur Ströms och Holms samlingar, vilket i alla fall något bekräftar uttryckens svenskhet. Då ordspråk främst används i talspråket, är det svårt att påstå att ett ordspråk är levande, bara genom att hänvisa till skriftliga källor.

Ett försök har i alla fall gjorts med sökning efter ordspråken i språkbankens konkordanser <<http://spraakbanken.gu.se/konk/>> (se bilaga 2).

De utvalda ordspråken är intressanta på flera sätt. Om vi först tittar på formen, så förekommer motsatta ord av typen fly - fäkta, så - skörda i nio fall. Sammanhängande ord återfinns i fyra ordspråk t.ex. gräver - grop, kockar - soppa. Uttryck, som underlättar memorerandet av ordspråken, finns i form av upprepning, som i *Skrattar bäst som skrattar sist*, slutrim, som i *Morgonstund har guld i mund* och alliteration. Ett exempel på alliteration är *Gräset är alltid grönare på andra sidan*.

Ordspråk med ett kulturellt innehåll är speciellt intressanta, då de kan finnas i en annan variation på ett annat språk. Som exempel kan nämnas: *Man ska inte gråta över spilld mjölk*, *Som man sår får man skörda*, *Alla vägar bär till Rom*, *Man ska inte köpa grisen i säcken* och *Först till kvarn får först mala*. Alla är metaforiska, utom *Bättre fly än illa fäkta* och *Skrattar bäst som skrattar sist*, vilket medför att det bör finnas goda möjligheter att hitta kulturella skillnader förbundet med metaforen. Två av ordspråken kan räknas till de biologiska, dvs. förbundna med kroppen, nämligen *Tiden läker alla sår* och *Alla är barn i början*.

3.2 Informanternas bakgrund

En svårighet i en sådan här undersökning, är att finna språk som är tillgängliga och som kan tillföra något och samtidigt avgränsa antalet modersmål, så att materialet inte blir för omfattande. Det finns inga europeiska språk med i undersökningen av den enkla anledningen, att ordspråken där är väldigt snarlika till både form och innehåll (Strauss 1994). Resultatet blev åtta informanter, som representerar fyra olika språk. Målet har varit att få två informanter med samma modersmål, men med skiftande bakgrund. Det har inte lyckats fullt ut, men vid urvalet har jag försökt ta hänsyn till uppgifter, som kan vara av intresse för resultatet av undersökningen. Sådana uppgifter är förstaspråk, vilket kan vara komplicerat i Eritrea och Kenya, kön, ålder, utbildning, tid i Sverige, behärskning av det svenska språket, umgänge med svenskar och om man bodde på landet eller i en stad i hemlandet, samt yrke. Det kan tilläggas att sex av informanterna är flyktingar och är eller har varit studerande på sfi-kurser, emedan två är utbytesstudenter och studerar eller har studerat svenska på universitet. Samtliga informanter har varit mina elever, antingen på sfi eller på universitetskurser i svenska som främmande språk. Följande system används i fortsättningen för identifiering av de enskilda informanterna:

Arab1 – Informanten är en arabisktalande man, 25 år, som varit 18 månader i Sverige. Han är från Bagdad och var anställd inom turistbranschen där. Han talar god svenska och är sambo med en svenska. Han har ingen akademisk utbildning.

Arab2 - Informanten är en arabisktalande man på 56 år, som varit sex år i Sverige. Han är från en by i södra Irak och har arbetat som bilförsäljare. Han talar acceptabel svenska, men har inte någon större kontakt med svenskspråkiga. Han har enbart gått grundskolan.

Am/Ti – Informanten är en man på 40 år, som i praktiken är tvåspråkig på amariska/tigrinja. Han har varit i Sverige i sex år. Han kommer från landsbygden i Eritrea och är snickare. Han talar god svenska. Denne informant har begränsad kontakt med svensktalande, men talar ändå en god svenska. Han har ingen akademisk utbildning.

Tigr – Informanten är en kvinna på 33 år, som behärskar tigrinja, men modersmålet är saho, så även denna informant är tvåspråkig. Hon har varit i Sverige i fyra år. Informanten kommer från en större stad i Eritrea och har arbetat i butik där. Trots att hon har varit i Sverige i fyra år, har hon mycket liten kontakt med svenskspråkiga. Informanten talar acceptabel svenska. Hon har ingen akademisk utbildning.

Swah1 – Informanten är en man på 23 år, som talar swahili, fast modersmålet är terik. Informanten är med andra ord tvåspråkig. Han kommer från en större stad i Kenya och är fortfarande student. Informanten talar god svenska, trots bara ett år i Sverige. Han har god kontakt med svensktalande.

Swah2 – Informanten är en kvinna på 32-år, som är tvåspråkig. Hon talar swahili, men modersmålet räknar hon vara luhya. Hon kommer från landsbygden i Kenya och är utbildad i affärsadministration. Hon har varit ett år i Sverige, talar god svenska och är gift med en svensk man.

Jap1 – Informanten är en kvinna på 21 år, som varit utbytesstudent i Sverige i åtta månader. Hon är från en större stad i Japan, där hon arbetar som lärare i engelska. Hon studerar också svenska vid universitet, men talar huvudsakligen engelska på campusområdet.

Jap2 – Informanten är en kvinna på 25 år, som kommer från en mindre stad i Japan. Hon har varit i Sverige i tre år. Hon arbetar nu på en restaurang i Sverige, men har tidigare varit utbytesstudent. Hon talar acceptabel svenska. Hon är sambo med en svensktalande man.

3.3 Intervjun

Detta är en undersökning, som genomförts med utgångspunkt från ett antal intervjufrågor (se bilaga 1). Intervjuerna har genomförts i avslappnad miljö utan bandspelare. Anteckningar har gjorts utifrån ett antal fasta frågor, där samma frågor har ställts till samtliga informanter. Intervjufrågorna, som använts, innehåller slutna frågor i början, för att sedan övergå till mera öppna frågor om innehåll, form och användning av ordspråken, som ingår i undersökningen. Det har varit två intervjutillfällen med varje informant, vilka har varat i genomsnitt två timmar per tillfälle. Vid första träffen gick vi igenom hälften av ordspråken och då fick också informanten med sig frågeformuläret hem, för att kunna begrunda svaren. Vid den andra träffen behandlade vi de återstående ordspråken och gjorde korrigeringar av svaren från den första träffen. Undersökningen är att beteckna som kvalitativ, då den kännetecknas av få informanter, ingående intervjufrågor och stor flexibilitet. Intervjuerna är också tidsmässigt anpassade, för att kunna ge en fördjupad bild av ordspråken i undersökningen (Lagerholm 2005:29). Validitet innebär ”att undersökningen mäter det den avser att mäta” (Strömquist 2006:109). I denna undersökning får validiteten anses som hög, eftersom informanterna har förstått syftet med undersökningen och eventuella tveksamheter i begreppsdefinitioner har retts ut under intervjutillfällena. Reliabilitet har med undersökningens tillförlitlighet

att göra och en undersökning med hög reliabilitet skall kunna göras om med samma resultat (Strömquist 2006:109). Rättningar har kunnat göras och komplettering av osäkra svar har gjorts under hela undersökningen för att ytterligare öka reliabiliteten. En faktor som också höjer denna studies reliabilitet är att ha två informanter med samma modersmål. De är även geografiskt fördelade på land och stad, vilket har betydelse för kännedom om ordspråk i allmänhet. Dessutom har samma informantpar olika vistelsetid i Sverige och uppvisar också en biologisk ålderskillnad. En faktor som minskar reliabiliteten är att använda elever jag känner, som kanske vill visa sig duktiga inför läraren. En annan faktor kan vara att informanterna tror, att de hört ordspråket på svenska tidigare utanför undersökningen, men att de istället kan ha hört det av mig vid första intervjutillfället. Valet av metod har inte varit självklart, men eftersom det krävdes mera omfattande svar och dialog valde jag intervjumetoden. En pilotundersökning gjordes, för att se om valet av metod var den rätta. Då framkom det att ett intervjuunderlag med fasta frågor var den bästa metoden för att få en generaliserbarhet i svars materialet.

4. Undersökningen

I denna del presenteras resultatet av intervjusvaren från de åtta informanterna i tabellform med efterföljande förklaring av tabellerna och diskussion. Undersökningen är indelad i tre huvudavdelningar. Först tar jag upp om informanterna har kännedom om ordspråken på svenska. Därefter behandlas om ordspråkens huvudinnehåll finns på informanternas förstaspråk och till sist undersöks informanternas attityd till ordspråken. Kännedomen om ordspråket på svenska jämförs med om ordspråkets huvudinnehåll finns på modersmålet. Likaså görs en jämförelse mellan informanternas attityd till ordspråken och om de finns på förstaspråket. Form, innehåll, användning, metaforer, rim och upprepning tas också upp, liksom aspekter som tillhör andraspråksundervisningen, såsom ordförståelse och möjlig användning av undersökningsresultaten i andraspråksundervisningen.

4.1 Informanternas kännedom om de svenska ordspråken

Frågeställningen här är om informanterna har kännedom om ordspråken, dvs. har hört eller läst ordspråken på svenska. Kännedom om ordspråken kan innebära, att informanten förstår de ingående orden och kanske till och med den bildliga betydelsen eller bara kan identifiera ordet, men

inte förstår varken den konkreta eller abstrakta betydelsen. De tabellsymboler som används i samtliga tabeller är + för positivt svar, --- för negativt svar och (+) står för att informanten är osäker. 0 betyder att informanten är likgiltig för ordspråket och det har lämnats utan kommentar.

	Arab1	Arab2	Am/Ti	Tigr	Swah1	Swah2	Jap1	Jap2
Den som gräver...	---	+	+	---	---	+	---	---
Gå inte över ån...	---	---	+	---	---	---	---	---
Man ska inte...	+	---	+	---	+	+	---	---
Bättre fly än...	---	---	---	---	---	---	---	---
Skrattar bäst...	---	+	+	---	+	+	---	---
Ju fler kockar...	---	+	+	---	---	+	---	---
Gräset är alltid...	---	+	+	---	---	+	---	---
Som man sår...	---	---	+	---	---	---	---	---
Den som gapar...	---	---	+	---	---	---	---	---
Små grytor har...	+	---	+	+	---	---	---	---
Alla vägar bär...	+	+	+	---	---	---	---	---
Tiden läker...	+	+	+	+	---	---	---	+
Äpplet faller...	---	+	+	+	---	---	---	---
Alla är barn...	---	+	+	+	---	?	---	---
Gammal kärlek...	+	---	+	---	---	---	---	---
Morgonstund har...	---	---	+	---	---	---	---	---
Sila mygg och...	---	---	+	---	---	---	---	---
Man ska inte köpa...	---	+	---	---	---	+	---	---
En svala gör ...	---	---	+	---	---	---	---	0
Först till kvarn...	+	---	---	+	+	+	---	---

Tabell 1. Informanternas kännedom om de svenska ordspråken

4.1.1 De mest/minst kända ordspråken

I detta avsnitt redogör jag alltså för om informanterna har kännedom om de utvalda ordspråken. Mest kännedom om ordspråken har de informanter som har arabiska och amariska/tigrinja som förstaspråk. Speciellt de äldre informanterna Arab2 och Am/Ti känner till fler ordspråk än de övriga informanterna. Vi kan dock utläsa av tabellen att de flesta informanterna inte har hört ordspråket på svenska. Informanterna med swahili och japanska som modersmål har minst kännedom om ordspråken.

Orsaken till att de två äldre informanterna känner till flest ordspråk kan ha två förklaringar, dels att de varit länge tid i Sverige än de övriga informanterna och därmed haft större möjlighet att tillägna sig ordspråk på svenska, dels att bägge informanterna bör ha tillägnat sig mer ordspråk på sitt modersmål och därmed har fler referenser i sin minnesbank. Metaforiska representationer avkodas och lagras i minnet (Gibbs 1997:152).

Det ordspråk, som informanterna har minst kännedom om är *Bättre fly än illa fäkta*. Det kan delvis förklaras av att ordspråket innehåller flera svårtydda ord. Fly har under intervjun förväxlats med 'flyga' och fäkta och illa är helt okända begrepp. Ordspråket *Man ska inte gå över ån efter vatten* innehåller orden å och gå över, vilka kan vara svåra att tyda för andraspråksinlärare.

4.1.2 Varför är ordspråk svåra att förstå för andraspråksinlärare?

Vad är det då som gör ett ordspråk svårt? Varför förstår mer än hälften av informanterna ordspråket *Tiden läker alla sår* och inte *Bättre fly än illa fäkta*? Dels är det orden i sig som kan vara svåra och förstå, dels måste det till egen erfarenhet t.ex. genom språket, för att förstå metaforerna (Gibbs 1997:152). Kan det vara andra faktorer än lexikal förståelse, som är viktiga för att en andraspråksinlärare ska kunna ta till sig ett ordspråk på svenska? Som tidigare nämnts är förståelsen av metaforerna viktiga. Det krävs en personlig erfarenhet för att kunna skapa sig en bild av betydelsen av metaforen och ordspråket. Dessutom presenteras ordspråken utan kontext, vilket gör att det är svårt att hitta ledtrådar till ordens betydelse.

Hur kan ordspråk vara användbara i undervisningen av andraspråks elever? Det kan vara ett sätt att motivera eleverna att lära in nya ord, samtidigt som ordspråken kan väcka intresse för den svenska kulturen. De går också att använda i uttalsträning, tack vare ordspråkens prosodi och rim.

100				
95				
90				
85				
80				
75				
70				
65				
60				
55				
50				
45				
40				
35				
30				
25				
20				
15				
10				
5				
0				
%	Arabiska	Amariska/ Tigrinja	Swahili	Japanska

Tabell 2 Finns ordspråken på modersmålen? Informanternas svar om antalet ordspråk som finns på modersmålet angivet i procent

4.2 Finns ordspråken på modersmålen?

Ett av huvudsyftena med undersökningen är att ta reda på om ordspråken, som finns på svenska, också finns på andra språk. Är innehållet likvärdigt eller nästan likvärdigt, utgås här från att ordspråket finns på modersmålet. Huvudinnehållet är att betrakta som det viktigaste instrumentet, för att kunna göra en relevant tolkning av ordspråket. Den vanligaste tolkningen av ett visst ordspråk kallas SPI – *Standard Proverbial Interpretation* (Norrick 1985:1). Ordvalet kan variera, liksom form och rim, samt upprepning, för även om ordspråkens form kan växla, har innehållet bevarats under ordspråkens förflyttningar (Ström 1963:15). Det är den gängse tolkningen hos Holm, som jag utgått från i denna del av undersökningen. Informanternas svar på frågan om de utvalda svenska ordspråken även finns på modersmålen redovisas i tabell 2.

Tabell 3 syftar till att visa, vilka svenska ordspråk som finns på de olika språken. I tabellen nedan redogör jag för informanternas svar ordspråk för ordspråk. Med förekomst på modersmålet menas att huvudinnehållet finns på förstaspråket. De ordspråken som tas upp först är de ordspråk som skiljer sig med avseende på innehåll, form, metafor och användning. Här försöker jag hitta något, som är specifikt för den kulturen där språket talas. Till sist nämns några förslag till tematisk undervisning om ordspråk i andraspråksundervisning. Det bör nämnas att jag försöker återge innehållet i de arabiska ordspråken på svenska.

	Arab1	Arab2	Am/Ti	Tigr	Swah 1	Swah2	Jap1	Jap2
Den som gräver...	+	+	+	(+)	+	+	---	---
Gå inte över...	---	---	+	+	+	+	+	---
Man ska inte...	+	+	+	+	+*	+	+	+
Bättre fly än...	+	+	+	---	+	+	+	+
Skrattar bäst...	+	+	+	?	+	+	---	---
Ju fler kockar...	+	+	+	+	+	+	+	+
Gräset är alltid...	+	+	+	+	+	+	+	+
Som man sår...	+	+	+	+	+	+	+	---
Den som gapar ...	---	---	+	+	+	+	+	+
Små grytor har...	+	+	+	+	+	+	+	+
Alla vägar bär...	+	+	+	+	+	+	+	---
Tiden läker...	+	+	+	+	+	+	+	+
Äpplet faller...	+	+	+	+	---	+	+	+
Alla är barn...	+	+	+	+	+	+	+	+
Gammal kärlek...	+	---	+	---	---	+	+	---
Morgonstund har...	---	---	+	+	+	---	+	+
Sila mygg och...	---	---	+	?	+	---	---	---
Man ska inte köpa...	+	+	---	---	---	+	+	---
En svala gör ...	---	---	+	+	---	+	+	0
Först till kvarn...	+	---	---	---	+	+	+	---

Tabell 3 Informanternas svar på frågan om ordspråken finns på modersmålen

4.2.1 De arabisktalande informanternas svar

De flesta ordspråk på svenska har arabiska motsvarigheter och ibland finns det flera tolkningar av samma ordspråk, som i ordspråket *Ju fler kockar ju sämre soppa*. Här har araberna en kapten över ett skepp i konkret betydelse eller en Gud som bestämmer, inte två, i den abstrakta tolkningen. Religionen är viktig i arabisktalande länder och det återspeglas också i ordspråken. En del religiösa levnadsregler, s.k. *hadif*, har blivit ordspråk,. Ett exempel är *Man ska inte köpa grisen i säcken*. Här är den orena grisen utbytt mot en fisk och säcken mot ett hav. Den arabiska formen blir då: *Man kan inte köpa fisken i vattnet*. Att ha en gris som metafor passar inte i muslimska länder.

Ordspråk kan inte bara avspegla religionen, som sagt, utan också kulturen (Petrova 2003:337). Ett typiskt sådant kulturberoende ordspråk är *Först till kvarn får först mala*. Även i länder där arabiska talas har invånarna malt sin säd och där gäller samma regel som i Sverige. Ordspråket heter på arabiska: *Allathe jatti awalen jathan awalen*, vilket blir i svensk översättning 'Den/Vem som kommer först får mala först'. Rytmen i det arabiska ordspråket förstärks genom upprepning av *awalen* och alliteration i orden *jatti* och *jathan*. När det gäller just detta ordspråk kan man alltså säga, att det finns en motsvarighet på bägge språken med avseende på form och innehåll.

Den arabisktalande delen av världen är huvudsakligen patriarkalisk. Ett exempel på detta är den arabiska formen av ordspråket *Äpplet faller inte långt från trädet*, med betydelsen 'barnen liknar föräldrarna' (Holm 1986:375). I den arabiska motsvarigheten liknar barnen naturligtvis mer pappa än mamma, som i exemplet *Andungar simmar på samma sätt som pappa*. Fem av ordspråken finns inte på arabiska, enligt bägge informanterna: *Man ska inte gå över ån efter vatten*, *Den som gapar över mycket mister ofta hela stycket*, *Morgonstund har guld i mund*, *Sila mygg och svälja kameler* och *En svala gör ingen sommar*.

4.2.2 De amariska/tigrinja-talande informanternas svar

Liksom hos de arabisktalande informanterna återfinns många ordspråk på amariska och tigrinja. Ett kulturellt betingat ordspråk på amariska handlar om kon, som är mycket viktig i det eritreanska samhället: *När kon vill röra på sig använder hon ofta klövarnas baksida, men det är lättare att använda framsidan*. På svenska blir det *Man ska inte gå över ån efter vatten* och betydelsen är, enligt Holm (1986:367), att man 'inte ska göra sig onödigt besvär'. Förutom djurhållning är också mat och

matlagning viktig i Eritrea. *Ju fler kockar ju sämre soppa* finns också på amariska/tigrinja. I Eritrea heter soppan *hamli* och denna nationalrätt kan bara lagas av en kvinna åt gången, för att denna grönsakssoppa ska bli god. Två ordspråk saknas på förstaspråket, enligt bägge informanterna, nämligen *Man ska inte köpa grisen i säcken* och *Först till kvarn får först mala*. En orsak kan vara att de är kulturellt betingade och att samma förutsättningar för uppkomst av denna typ av ordspråk inte finns i språkområdet.

Den rika användningen av djurmetaforer i afrikanska ordspråk gör dessa tacksamma att arbeta med i andraspråksundervisning. De kan vara stimulerande för alla barn oavsett modersmål, men också för relativt nyanlända vuxna andraspråksinlärare från Afrika, som då får en koppling till sin tidigare miljö, i det land de kommer ifrån. Den goda överensstämmelsen mellan ordspråken på svenska respektive amariska/tigrinja gör att de går att använda som utgångspunkt för lektioner med interkulturellt tema.

4.2.3 De swahilitalande informanternas svar.

Arton av ordspråken finns på swahili, enligt Swah2, vilket är en oväntat hög siffra. Ordspråket *Äpplet faller inte långt från trädet* har formen *Ormens barn är ormar* på swahili. Ormen är en negativ symbol, som är förknippad med trolldom. I en annan svensk tolkning av *Äpplet faller inte långt från trädet* är barnen lymlar (Holm 1986:109) och då finns det vissa likheter mellan 'lymlar' och 'ormens barn'.

Girighet är nyckelordet i *Den som gapar över mycket mister ofta hela stycket*. På swahili används hyena som metafor. Ur en kenyansk barnbok är följande berättelse hämtad: *Hyenan känner doften av kött. Han följer lukten och kommer till ett vägkors och vet inte vilken av de två vägarna som lukten kommer ifrån, så han delar sig och dör*. Värderingar skiljer sig åt i olika kulturer. Ordspråket *Man ska inte gråta över spilld mjölk* blir på swahili *Man kan inte ta upp spillt vatten*. Här bedöms mjölk och vatten på olika sätt. Informanterna är överens om att *Sila mygg och svälja kameler* inte finns på swahili och en möjlig förklaring kan vara, att det inte heller finns på arabiska, då araberna anses ha spridit många ordspråk till Östafrika.

4.2.4 De japansktalande informanternas svar

De japanska informanterna är inte riktigt överens om vilka av ordspråken som finns på japanska. Jap1 anser att 17 ordspråk finns på modersmålet, medan Jap2 bara har svarat positivt i tio fall. Några exempel där bägge informanterna är överens är *Ju fler kockar ju sämre soppa*, som på förstaspråket blir: *Med för många kaptener kan skeppet inte segla* och *Äpplet faller inte långt från trädet*, vilket på japanska har formen *Grodans barn är grodor*. I japanska ordspråk råder ibland motsatt förhållande gentemot den svenska tolkningen av huvudinnehållet. Ett sådant exempel är *Först till kvarn får först mala*, där det är bättre att vara sist än först i ordspråkets japanska version *Nokori mono ni wa fuku ga aru*. På svenska blir betydelsen ungefär 'sakerna som är kvar har glädje'. Ett belysande exempel är när japanerna sitter och äter kakor. En del vill ha en valmöjlighet. Andra väntar till sist. Den som väljer först har flest val, men den som tar den sista kakan blir särskilt glad, eftersom han inte längre har någon valmöjlighet och slipper besväret att välja. Detta är ett kulturbundet ordspråk och också exempel på en av många långa förklaringar på japanska ordspråk. Kulturen och sättet att tänka i Japan är verkligen annorlunda mot vårt tänkesätt och vår kultur.

Det populäraste japanska ordspråket just nu är *Man ska inte gråta över spilld mjölk* med SPI, enligt Holm (1986:228), 'det lönar sig inte att sörja över det som är ohjälpligt förlorat'. Det blir på japanska helt kort *Efter festival* och det betyder att 'jag skulle gjort detta, men *Efter festival* har man missat det roliga'. Tre av ordspråken finns inte på japanska, enligt bägge informanterna, nämligen *Den som gräver en grop åt andra faller ofta själv däri*, *Skrattar bäst som skrattar sist* och *Sila mygg och svälja kameler*. De betraktas som mycket konstiga och främmande.

Diskussionen nedan vill ge exempel på hur andraspråkslärare kan arbeta tematiskt med ordspråk i sin undervisning. Det finns många fler teman än i nedanstående exempel, som kärlek, vänner och pengar. I ordspråket *Ju fler kockar ju sämre soppa* finns en maktfaktor med i alla undersökta språk, utom swahili. Arabiskan har en kapten och Gud, japanskan har också en kapten. Tigrinja har en kvinna, som kan laga hamli och på amariska är det en läkare. Den amariska frasen *Docktor sibeza beshetga Yemstal* blir fritt översatt: 'När flera doktorer skulle hjälpa patienten dog denne'.

Nyckelordet i ordspråket *Den som gapar över mycket mister ofta hela stycket* är, som sagt, girighet på arabiska, swahili, japanska och även på

svenska. I dessa ordspråk handlar det om jakt och byte, utom på arabiska. På swahili är det en hyena, som är jägare. I japanskan fokuseras det på bytet, som är två harar. *Den som springer efter två harar kommer inte att fånga någon av dem.* I det svenska ordspråkets förlaga är det däremot en hund och ett köttstycke (Holm 1986:109).

4.3 Informanternas attityd till ordspråken

En intressant fråga är om det finns något samband mellan inställningen till ett ordspråk och viljan att använda detta på målspråket. Kan det finnas ordspråk, som informanterna vill använda på svenska, trots en negativ eller likgiltig attityd. Med likgiltig attityd menas ingen kommentar, markerad med symbolen 0. Vid sammanvägningen av informantsvaren har svar med symbolen (+) = osäker, räknats som positiva och 0 har betraktats som negativa.

	Arab1 a. b.	Arab2 a. b.	Am/Ti a. b.	Tigr a. b.	Swah1 a. b.	Swah2 a. b.	Jap1 a. b.	Jap2 a. b.
Den som gräver...	+ +	+ ---	+ +	0 (+)	+ +	+ +	+ +	+ +
Gå inte över ...	0 ---	0 ---	+ +	0 +	+ +	+ +	+ +	--- +
Man ska inte ...	+ +	0 ---	+ +	+ +	+ +	+ +	0 +	(+)(+)
Bättre fly än...	+ +	(+)---	+ +	0 +	+ +	+ +	+ +	+ (+)
Skrattar bäst...	+ +	+ +	+ +	? ?	+ (+)	+ +	0 ---	0 ---
Ju fler kockar...	+ +	+ ---	(+) +	0 +	+ +	+ +	+ +	0 ---
Gräset är grönt ...	--- ---	+ (+)	+ +	+ (+)	+ +	0 +	--- +	+ (+)
Som man sår...	+ +	+ ---	+ +	0 ---	+ +	+ +	0 +	0 ---
Den som gap...	0 ---	+ ---	0 +	+ +	+ +	--- +	+ +	--- 0
Små grytor har ...	+ +	0 (+)	0 +	+ +	+ +	0 +	+ +	+ +
Alla vägar bär ...	+ +	0 +	+ +	0 (+)	+ +	0 +	+ +	--- ---
Tiden läker alla...	+ +	+ +	+ +	+ +	+ +	+* +	+ +	+ +
Äpplet faller ...	0 ---	+ (+)	+ +	+ ---	0 +	--- +	0 +	0 (+)
Alla är barn...	+ +	+ +	+ +	+ +	+ ---	? ?	0 +	+ +
Gammal kärlek...	+ +	0 ---	+ +	0 +	--- +	+ +	+ +	0 +
Morgonstund ...	0 ---	0 ---	+ +	+ +	+ +	+ ?	+ +	--- +
Sila mygg och...	0 ---	0 ---	+ +	? ?	+ +	--- ---	0 ---	0 ---
Man ska inte kö ...	0 +	0 +	+ +	0 +	+ +	0 +	+ +	--- ---
En svala gör ...	0 ---	0 ---	+ 0	0 +	0 ---	0 (+)	+ +	0 0
Först till kvarn...	+ +	+ +	(+) +	0 +	+ +	+ +	+ +	0 +

Tabell 4

a. Allmän inställning till ordspråket

b. Vill använda det på svenska

Ett försök görs här, att finna samstämmiga uppgifter mellan informanternas svar på informanternas inställning till ordspråket och då

främst dess innehåll, samt om de vill använda ordspråket på svenska efter en förklaring av huvudinnehållet.

Tabell fyra visar att Arab1 har tolv fall, där informanten både har en positiv inställning till ordspråket och vill använda det på svenska. Arab2 har däremot bara sex fall. Varför vill denne informant inte använda vissa ordspråk, när den allmänna inställningen till ordspråket är positiv? Det finns inte något mönster, där det går att göra någon generalisering, som t.ex. om just dessa skulle vara t.ex. religiöst eller kulturellt betingade. Hos Am/Ti finns också skillnader mellan attityd till ordspråket och viljan att använda det i tre fall. I två av fallen, nämligen: *Den som gapar över mycket mister ofta hela stycket* och *Små grytor har också öron* vill informanten använda ordspråket, trots en likgiltig inställning till ordspråksinnehållet. Det bör tyda på ett intresse för formen och i förlängningen det svenska språket.

Resultaten för Tigr visar inte på någon överensstämmelse mellan attityden till ordspråken och att vilja använda dessa på svenska. Intressant är att informanten vill använda ordspråken i nio fall, trots en likgiltig attityd. Frågetecknen är utsatta vid två av ordspråken. Dessa är *Skrattar bäst som skrattar sist* och *Sila mygg och svälja kameler*. De har varit helt obegripliga för informanten, trots förklaring av innehållet. Swah2 har frågetecknen för *Alla är barn i början* och det beror på att informanten inte betraktar det som ett ordspråk, utan en självklarhet.

Hos de japanska informanterna stämmer den allmänna attityden till ordspråket och viljan att använda det på svenska överens till ungefär 75 procent. Bägge svaren kan vara positiva hos den ena informanten, men samtidigt vara negativa hos den andra informanten gällande samma ordspråk, som i *Alla vägar bär till Rom*.

Trots de mycket varierande svaren på frågorna hos informanterna Arab2, Tigr och Jap2 kan dock två slutsatser dras av tabellens resultat. För det första står det klart, att det finns ett samband mellan den allmänna inställningen till ordspråket och viljan att använda det på svenska. För det andra visar resultaten i tabell 4 på en vilja att använda ordspråken på svenska, även om den allmänna attityden till ordspråken är likgiltig eller negativ. Detta bör tyda på ett intresse för den svenska ordspråksformen.

4.4 Samband mellan kännedom om ordspråken på svenska och kännedom om ordspråken på modersmålet

Detta avsnitt syftar till att göra en jämförelse mellan ovanstående tabeller, för att se om det finns något samband mellan informanternas

kännedom om ordspråket på svenska och om det finns på förstaspråket. Hos alla informanter finns det en överensstämmelse, även om den inte är hundra procentig, mellan kännedomen om ordspråket på svenska och om ordspråket finns på förstaspråket. Det verkar som om alla informanter har haft mer problem med germanska ord, arvord, än med lånord (Josephsson 1982:108). Exempel på sådana arvord informanterna haft besvär med är *gräva*, *gapa* och *å*. Stora skillnader i överensstämmelse inom samma språk finner vi hos Am/Ti och Tigr. Tigr anser att de flesta av de svenska ordspråken finns på tigrinja, men har endast kännedom om fem av ordspråken på svenska. Am/Ti känner till nästan alla ordspråkens svenska form och har dem också på modersmålet. En trolig orsak till detta resultat bör vara att informanten Tigr har varit kortare tid i Sverige än Am/Ti och har också mycket liten kontakt med svensktalande. Där skulle hon komma i kontakt med ordspråken i en normal talsituation. Själva språksituationen är, enligt Josephsson (1982:32) viktig för språkförståelsen. Josephsson anser också att erfarenheter, kunskaper och värderingar är viktiga för ordförståelsen (Josephsson 1982:32), men Tigr har god kännedom om ordspråken på sitt modersmål. Slutledningen blir att i informanten Tigrs fall, är det främst bristen på kontakt med svenskar och det svenska språket, som är den huvudsakliga orsaken till att informanten känner till så få ordspråk på svenska.

De japanska informanterna har 70 % av de undersökta ordspråken på sitt modersmål, men känner bara till 5 % av ordspråken på svenska. Förklaringen till detta resultat är helt enkelt, att japanska utbytesstudenter inte får tillfälle att tala svenska. De svenska studenterna talar hellre engelska med dem än försöker hjälpa dem med svenskan. Det är beklagligt, då det finns ett stort intresse av att vilja lära sig svenska, vilket betraktas som ett exotiskt språk av japanerna.

Det finns dock två faktorer, som inte har med förstaspråket att göra. En av dessa faktorer är ordspråkens komprimerade form, som försvårar förståelsen av de enskilda ordens betydelse. Det är lättare att förstå ett ord och också kunna räkna ut innehållet, ju mer kontext det finns runt ett ord. Bristen på ledtrådar från en större kontext torde vara orsaken till svårigheter med att förstå ordens betydelse i ordspråk som *Bättre fly än illa fäkta* och *Som man sår får man skörda*. I det första ordspråket saknas substantiv. Vem flyr och vem fäktar (Josephsson 1982:171)? I det andra ordspråket måste man först förstå den konkreta betydelsen, för att sedan föra över den till den bildliga betydelsen. Avsaknaden av objekt försvårar förståelsen ytterligare. Den andra faktorn är sambandet mellan ordförståelse och social bakgrund, vilken enligt Josephsson

(1982:183) anses större än den mellan könen. Språkvariationen har visat sig vara större hos vissa socialgrupper än andra. (Josephsson 1982:183). En person med ett varierat språk borde ha bättre förutsättningar att förstå ett ordspråk än någon som inte har det.

4.5 Samband mellan kännedom om ordspråken på modersmålet och attityden till ordspråken.

Detta avsnitt syftar till att undersöka förstaspråkets betydelse för attityden till ordspråken. Först tas frågan om informantens allmänna inställning till ordspråket upp (del a) och därefter om informanten vill använda ordspråket på svenska (del b).

4.5.1 Samband mellan den allmänna inställningen till ordspråket och förekomsten på förstaspråket

Finns det ett samband mellan attityden till ett ordspråk och kännedomen om ordspråket på modersmålet. Det bör finnas ett samband, eftersom det skulle kännas underligt, att använda ett ordspråk på modersmålet om det inte uppfattades som positivt.

De arabisktalande informanterna ser generellt positivt på de ordspråk, som finns på deras förstaspråk. Finns inte ordspråket på modersmålet är informanterna, i flera fall, likgiltiga till ordspråket. Informanterna med amariska och/eller tigrinja som modersmål följer samma mönster. I flera fall är dock resultaten motsägelsefulla. Ett exempel på detta är där Swah2 har uppgivit att två av ordspråken inte finns på modersmålet. Det ena ordspråket är *Sila mygg och svälja kameler*, vilket informanten är negativt inställd till. Det andra ordspråket är *Morgonstund har guld i mund*, vilket informanten har en positiv attityd till. Japanerna har också många av de svenska ordspråken på sitt förstaspråk, men har, i likhet med många av de andra informanterna, uppgivit svaret 0, dvs. ingen kommentar. Många av ordspråken i undersökningen är kulturellt betingade och skillnaderna mellan kulturerna gör att ordspråkens form och lexikaliska uttryck känns främmande. Resultatet är ändå förvånande. Det borde inte vara svårt, att ta ställning till ett ordspråk informanten är bekant med. Jag vågar mig på en slutledning, trots det begränsade undersökningsmaterialet: Finns ordspråket på förstaspråket är attityden oftast positiv.

4.5.2 Samband mellan informantens vilja att använda ordspråket på svenska och förekomsten på förstaspråket

Det skulle vara intressant att undersöka om det kan finnas någon koppling mellan förstaspråket och viljan att använda ordspråken på svenska. Är då informanterna mer benägna att använda de ordspråk, som redan är kända på modersmålet eller vill använda de nya ordspråken på det nya språket.

Arab1 visar en god överensstämmelse mellan ordspråkens förekomst på arabiska och viljan att använda ordspråket på svenska. Arab2 har angett elva negativa svar på frågan om denne vill använda ordspråket på svenska, efter en förklaring av huvudinnehållet. Fem av dessa ordspråk finns på modersmålet. Am/Ti har en positiv attityd till att använda alla ordspråk på svenska, utom *En svala gör ingen sommar*.

Resultaten i tabell fyra, visar på ett stort intresse av att vilja använda ordspråken på svenska. Det som är något överraskande, är att informanterna gärna vill lära sig ordspråken på svenska, även då de inte finns på förstaspråket. *Tiden läker alla sår* och *Först till kvarn får först mala* är de ordspråk informanterna helst vill använda på svenska. Det första ordspråket finns på alla informanters modersmål och det andra saknas. Av resultaten att döma verkar det som om det är svårt att med säkerhet kunna säga, att det finns ett samband mellan förekomsten på förstaspråket och viljan att lära sig ordspråket på svenska, men de övervägande positiva svaren i båda tabellerna tyder på det. Tabellens resultat visar dock tydligt på en vilja att använda ordspråken på svenska.

5. Sammanfattning

5.1 En jämförelse med andra undersökningar

I avsnittet som följer görs en jämförelse mellan mina resultat och Karlsson & Lundviks mindre undersökning *Trägen vinner* och därefter Lindfors Viklunds uppsats *Svenska idiom*.

I Karlsson & Lundviks *Trägen vinner* visar resultatet, liksom i min undersökning, på svårigheten att förstå vissa ord i ordspråkets svenska form. I deras undersökning har många informanter besvär med fem ordspråksformer, varav *Små grytor har också öron* finns med. Den har visat sig vara besvärlig för informanterna även i min undersökning. I Karlsson & Lundviks undersökning ges dock ingen förklaring till, vilka svårigheter som är förknippade med ordspråksformen. En skillnad är att

av de 20 testade ordspråken i Karlsson & Lundviks undersökning är hela åtta kända av alla NNS, dvs. nära målspråkstalare. I denna undersökning är inget ordspråk på svenska känt av alla informanter. Orsaken till denna skillnad lär huvudsakligen bero på att informanterna i Karlsson & Lundviks undersökning har vistats betydligt längre i Sverige. Karlsson & Lundvik konstaterar också att det inte går att hitta något samband mellan antal felkombinerade ordspråk och vistelsetiden i Sverige, medan denna undersökning visar ett i genomsnitt något bättre resultat för de informanter som vistats längre i Sverige inom samma språkgrupp.

En annan skillnad är inriktningen på modersmålets betydelse för förståelsen av bl.a. ordspråk och idiom. Karlsson & Lundvik inriktar sig på skillnader mellan invandrarpråken och svenskan, medan jag i min uppsats koncentrerar mig på själva ordspråket, oavsett vilka generella skillnader vissa invandrarpråk har gentemot svenskan.

Språk som arabiska och tigrinja tas också upp i Lindfors Viklunds uppsats. Informanten med tigrinja som förstaspråk och den arabisktalande informanten har bara ett fåtal svenska idiom på sitt modersmål. I min undersökning är de flesta ordspråken väl representerade på alla informanters förstaspråk. En möjlig slutsats är att ordspråkens huvudinnehåll är mera spridda i världens språk än idiomerna. En annan förklaring kan vara att författaren varit strängare vid bedömningen av eventuella motsvarigheter. Vid en jämförelse av vad Lindfors Viklund tar upp om kulturella skillnader, emot denna uppsats fokusering, ligger skillnaden i att hon endast konstaterar att idiomerna är en kulturell visdomsbank och att man uttrycker sig olika på olika språk, utan någon omfattande analys. Denna undersökning däremot försöker analysera metaforanvändning och ge belysande exempel på förstaspråket både i svensk översättning och i originalversion. Ytterligare en väsentlig skillnad är resultatet av informanternas aktiva bruk. Där har 58 procent angivit att de aktivt använder de idiom som fanns i enkäten, medan de flesta av informanterna i min undersökning har svarat att de inte har kännedom om ordspråket på svenska. Följaktligen använder informanterna inte dessa aktivt. Den största skillnaden är dock att Lindfors Viklund visar att förstaspråket inte är så betydande för vilka idiom hennes informanter väljer att använda (Lindfors Viklund 1991:22). Det är motsatt resultat mot vad min undersökning visar, när det gäller förstaspråkets betydelse för den allmänna inställningen till ordspråken och viljan att använda dem på svenska.

5.2 Slutdiskussion

I den här undersökningen jämförs ett antal utvalda ordspråk på svenska med fyra informanternas modersmål. De utvalda språken är arabiska, amariska, tigrinja, swahili och japanska. Det blir fem språk, förutom stamspråken, då fyra av informanterna är tvåspråkiga. Fyra av språken är invandrarspråk och japanska är vanligt hos utbytesstudenter vid svenska universitet.

I den första delen av undersökningen har informanterna tillfrågats om de känner till formen på 20 utvalda svenska ordspråk. Resultatet är nedslående, då de flesta av informanterna inte är bekanta med dessa frekventa, nu levande ordspråk, trots att fyra av informanterna har en vistelsetid i Sverige som överstiger tre år. Mest kännedom om den svenska ordspråksformen har de båda äldre informanterna Arab2 och Am/Ti. Detta kan bero på längre vistelsetid i landet. Kotsinas (1985:165) hävdar dock, att om vistelsetiden överskrider ett par år spelar den inte längre någon roll för inläringen av målspråket. Kontakten med målspråkstalare bör dock vara en viktig faktor. Är resultatet relevant kan det vara ett mått på umgänget med svensktalande, då det är främst i talspråket som invandrare kan förväntas träffa på ordspråk. En annan generalisering som kan göras är att informanternas svar är relaterade till de lexikaliska kunskaperna i svenska. De informanter som har japanska som modersmål har minst kännedom om ordspråkens svenska form. Den äldre informanten Am/Ti har mest kunskap om dessa ordspråk. De ord som visat sig vara svåra att tolka är ord med låg frekvens, som t.ex. *fäkta* eller innehåller ord med främmande metaforer, som i exemplet *Sila mygg och svälja kameler*. Det kan också vara så, att hela ordspråket har en kulturell prägel.

I den andra delen undersöks om huvudinnehållet hos uttrycken finns på informanternas modersmål. Resultatet visar att i cirka 75 procent av de undersökta språken finns det en innehållsmässig likhet, dvs. att tolkningen av ordspråket innehåller ungefär samma bakomliggande tanke eller budskap. Formen uttrycks ofta annorlunda. Det är annars en allmän uppfattning, att ordspråk inte kan förstås av andra kulturer (Laukangas 2007:214). Resultatet visar emellertid att ordspråk med samma innehåll som i den svenska versionen, ofta har en annan form på de undersökta språken. Den formen och dess metaforer speglar kulturen och kulturvärderingarna i området där språket talas. Redan hos de arabisktalande informanterna finner vi ett samband mellan metafor och kultur. Metaforerna måste användas i rätt sammanhang för att kunna

förstås (Gibbs 1997:155). I amariska, tigrinja och swahili är metaforer från djurlivet vanliga, helt enkelt eftersom det finns mer djur i deras språkområde än på många andra platser. Informanterna, med swahili som modersmål, visar på en tendens att dela upp ordspråken efter om budskapet är positivt eller negativt. De japanska ordspråken har i flera fall motsatt innehåll i jämförelse med det svenska huvudinnehållet. I ordspråken på de jämförda språken förekommer också upprepning och rim och därför anges vissa ordspråk på originalspråket. I den tredje delen görs en studie av attityden till ordspråken. Studien visar att om den allmänna attityden till ordspråket är positiv vill informanterna gärna använda ordspråket på svenska, undantaget Arab2. Ett annat intressant, men överraskande resultat, är att informanterna i flera fall har en negativ inställning till ordspråken, men att de ändå vill använda dem på svenska. De arabiska informanterna svarar dock att de inte vill använda ordspråken på svenska, i de fall då de har en likgiltig inställning till dem. Två jämförelser görs med förstaspråket. Först undersöks om ordspråkets förekomst på modersmålet har någon betydelse för om informanterna haft kännedom om ordspråkets svenska form och studien visar, att finns det kännedom om ordspråket på svenska finns ordspråket också på modersmålet. Det måste tas med i beräkningen att det finns faktorer, som inte har med förstaspråket att göra, som bakgrund, socialt umgänge, men också de enskilda ordspråkens brist på kontext. Därefter undersöks om attityden till ordspråket har en koppling till förstaspråket och studien visar att här finns en koppling. Det innebär i praktiken att finns ordspråket på modersmålet är attityden övervägande positiv.

I studien finns också referenser till andraspråksundervisning och tips för användning i denna typ av undervisning. Ordspråkens intima samband med kultur och dess användning i specifika talsituationer motiverar en plats i andraspråksundervisningen, inte minst för att "kunskap om den kultur, som omger språket, liksom språkets olika varianter, har fått större betydelse i och med inriktningen på kommunikativ färdighet, som målet med språkstudier" (Svartvik 1999:254).

De 20 undersökta ordspråken får anses som representativa ordspråk som används idag i svenskan. Svenskheten förstärks i och med att de är hämtade ur Ströms eller Holms ordspråkssamlingar. Ordspråken har också hittats i nutida press, vilket är ett belegg, för att de är levande.

Hur representativa är informanterna? Migrationsverkets information om antal asylsökande till Sverige under åren 1984 – 2006 visar att de arabisktalande utgör 15 %, ungefär 78000. Asylsökande från Irak var 2007 över 18000. Det finns inga uppgifter specifikt om Eritrea, men

10 000 kommer från Etiopien. 2007 var Eritrea femte asylsökande land. Swahili talas i många länder i Östafrika, men det finns bara uppgifter om 2000 asylsökande från Uganda. När det gäller antalet beviljade uppehållstillstånd för gäststuderande, så ser vi att japanerna är få, men ansökningarna ökar i antal <<http://www.migrationsverket.se>>. Av informationen från migrationsverket framgår också, att arabisktalande får anses som klart representativa för invandrare i Sverige. De informanter, som talar amariska och/eller tigrinja är inte fullt så representativa och swahili måste vi fortfarande räkna som ett litet språk i invandrarsammanhang.

Om andra informanter inom samma språkgrupper intervjuats hade svaren kunnat bli annorlunda. Informanterna i denna undersökning är alla sfi-studerande, förutom en av de japanska informanterna, som är utbytesstudent. Jag kunde valt informanter med bättre kunskaper i svenska, men jag tror inte resultatet hade påverkats så mycket. Det som verkligen kunde påverkat undersökningen är om studenter valts ut, som hade en god kontakt med svenskar. Det hade påverkat kännedomen om ordspråken på svenska. Andra faktorer, som kunde ha varierats och då eventuellt gett ett annat resultat, är ålder, utbildning och inte minst ett allmänt språkintresse. De utvalda informanterna har visat ett stort intresse för ordspråk. Utfallet kunde ha blivit annorlunda och undersökningen svårare att genomföra, om informanterna inte alls varit intresserade av ämnet.

En svaghet i den här typen av undersökning är reliabiliteten hos informanternas svar på frågan om det svenska ordspråkets huvudinnehåll finns på förstaspråket. En orsak till detta faktum är att ingen av informanterna kan perfekt svenska och ibland har det varit svårt att få informanterna att fullt förstå, att det är huvudinnehållet som efterfrågas och inte formen. En styrka är att kunna identifiera varje enskild informant, vilket gör att det går att ta bakgrundsfaktorer med i beaktande, såsom ålder, kön, utbildning m.m. och då också kunna göra jämförelser mellan informanter med samma förstaspråk. En annan styrka är att några av ordspråkens form återges på originalspråket, som då redovisar rim eller upprepningar på informanternas modersmål och också visar både lärare och studenter exempel på förstaspråk, vilket bör bidra till bättre förståelse och mindre främlingskänsla.

Det kulturspecifika sammanhanget i många ordspråk och hos många metaforer pekar på att ordspråken kan fungera som ögonöppnare både för den svenska kulturen och för de främmande kulturer som presenteras i undersökningen och naturligtvis även andra kulturer. Detta universella språk kan fungera som en nyckel till ett närmande mellan kulturer.

I andraspråksundervisningen kan det vara en gemensam utgångspunkt för både språkundervisning och interkulturell förståelse. Ordspråken är både en kulturskatt och omistligt språkgarnityr, så därför borde de vara en självklar del av undervisningen i språk.

I framtiden efterlyser jag sålunda mer forskning om hur ordspråk kan ingå i andraspråksundervisning på olika stadier, samt hur själva inläringen och memorerandet av ordspråken går till.

Litteraturförteckning

- Balaban, Viktor 1997. Self Agency in Religions Discourse. I: Gibbs & Steen (ed.), *Metaphor in Cognitive Linguistics*. Amsterdam/Philadelphia 1997/s.126-144.
- D'Angelo, Frank 1977. Some use of Proverbs. I: *College Composition and Communication*, vol. 28, No. 4, s.365 - 369. <<http://links.jstor.org.ezproxy.ub.gu.se>>. Hämtad 2001-11-09.
- Enström, Ingegerd & Margareta Holmegaard 2004. *Svenska som andraspråk. Mera om språket och inläringen*. Malmö: Elanders Berlings.
- Gibbs, Raymond 1997. Metaphor and Culture. I: Gibbs & Steen (ed.), *Metaphore in Cognitive Linguistics*. Amsterdam/Philadelphia 1997/s.156-161.
- Grady, Sandra 2006. Hidden in Decorative Sight: Textile as proverbial Communication among east African Women. I: Mieder (ed.), *Proverbium*. Ohio State University 2007/s.169-177.
- Holm, Pelle 1986. *Ordspråk och talesätt*. Juva: WSOY.
- Holm, Pelle 1989. *Bevingade ord*. Keuruu: Otava
- Hussain, Mohammed Al-Amily 2005. *The Book of Arabic Wisdom. Proverbs & Anecdotes*. Northampton: Interlink Publishing.
- Hyltenstam, Kenneth 1981. *Språkmöte*. Stockholm: Liber.
- Josephsson, Olle 1982. *Svåra ord*. Stockholm: Meddelanden från institutionen för nordiska språk vid Stockholms universitet.
- Karlsson, Rosa & Jane Lundvik 1995. *Trägen vinner. Om att kunna svenska som en infödd-eller nästan*. Högskolan i Växjö: C-uppsats
- Knappert, Jan 1998. Proverbs in African Tales. I: Mieder (ed.), *Proverbium*. Amsterdam/ Philadelphia 1998/15:s.137-149.
- Kotsinas, Ulla-Britt 1985. *Invandrare talar svenska*. Lund: Liber.
- Lagerholm, Per 2005. *Språkvetenskapliga uppsatser*. Lund: Studentlitteratur.
- Lauhakangas, Outi 2007. Proverbs on Social interaction. I: *Proverbium* Ohio State University 2007/s.209-227.
- Lindfors Viklund, Maja 1992. *Svenska Idiom. Ur ett universellt perspektiv*. Göteborg: Nordrapp.
- Mieder, Wolfgang 1985. Popular Views of the Proverbs. *Proverbium* Ohio State University 1985/2:s.108-137.
- Mieder, Wolfgang 2004. *Proverbs. A Handbook*. Westport: Greenwood Publishing Group Inc.
- Migrationsverkets hemsida. Statistik. <<http://www.migrationsverket.se>>. Hämtad 2008-05-26.

- Norrick, Neal 1985. *How Proverbs mean*. Berlin: Lüderitz & Bauer Buchgewerbe.
- Pachocinski, Ryszard 1996. *Proverbs of Africa*. St. Paul: Professors World Peace Academy.
- Petrova, Roumyana 2003. Comparing Proverbs as Cultural Texts. *Proverbium*. 2003/20:s.331 - 343.
- Röhrich, Lutz 1995. *Lexikon der sprichwörtlichen Redensarten*. Freiburg in Breisgau: Herder
- Sköldberg, Emma 1999. Ordspråk- mossbelupna moralkakor eller energibesparande visdomsord. *Språkvård* 1999/2:14 - 19.
- Sköldberg, Emma 2004. *Korten på bordet*. Göteborg: Meijerbergs institut för svensk etymologisk forskning.
- Stolpe, Herman 1980. *Japanska ordspråk och visdomsord*. Stockholm: LT.
- Strauss, Emanuel 1994. *Dictionary of European Proverbs*. London: Routledge.
- Ström, Fredrik 1963. *Svenska ordspråk*. Stockholm: Bonniers.
- Strömquist, Siv 2006. *Uppsatshandboken*. Uppsala: Hallgren&Fallgren
- Svartvik, Jan 1999. *Engelska, öspråk, världsspråk och trendspråk*. Stockholm: Nordstedts.
- The M6 international type system of proverbs.
<<http://lauhakan.home.cern.ch/lauhakan/introduction.html>>
Hämtad 2008-05-15.
- Vide, Sven-Bertil 1954. *Ordspråk, ordstäv och talesätt från sydvästra Småland*. Lund: Weerups.

Bilaga 1: Intervjufrågor

Den som gräver en grop åt andra faller ofta själv däri.

1. Har du hört ordspråket på svenska?
2. Skulle du vilja använda det på svenska (efter förklaring av innehållet)?
3. Finns det på ditt förstaspråk?
4. Hur ser du på ordspråket?
5. Är ordspråken lika till a) innehåll b) form c) situation då de används. Om inte, så vad skiljer på de olika punkterna. Finns det något kulturspecifikt?
6. Vilka metaforer används och i vilket syfte?
7. Finns det någon speciell form, som t.ex. rim?
8. Finns det ytterligare någon form eller variation i tolkningen av innehållet?

Bilaga 2: Hänvisning till nutida texter i Språkbanken, där de undersökta ordspråken används.

1. Den som gräver en grop åt andra faller ofta själv däri.-GP-3, G-04
2. Man ska inte gå över ån efter vatten!-SvD-97, GP-04
3. Man ska inte gråta över spilld mjölk.-GP-02, GP-04
4. Bättre fly än illa fäkta.-GP-02, GP-04
5. Skrattar bäst, som skrattar sist.- GP-01, GP-04
6. Ju fler kockar ju sämre soppa.-GP-98, GP-02
7. Gräset är alltid grönnare på andra sidan.- DN-97, GP-02
8. Som man sår får man skörda.-GP-02, GP-04
9. Den som gapar över mycket mister ofta hela...-GP-03, GP-98
10. Små grytor har också öron. - GP-01, B.romaner 1-02
11. Alla vägar bär till Rom.-SvD-95, GP-03
12. Tiden läker alla sår.-GP-03, GP-04
13. Äpplet faller inte långt från trädet.-GP-02, GP-04
14. Alla är barn i början.-GP-97, GP-04
15. Gammal kärlek rostar aldrig.-DN-97, GP-03
16. Morgonstund har guld i mund.-Svd-65, GP-02
17. Sila mygg och svälja kameler.-GP-02, GP-04
18. Man ska inte köpa grisen i säcken.-GP-02, GP-04
19. En svala gör ingen sommar.-GP-02, GP-04
20. Först till kvarn får först mala.-GP-03, GP-04

